

Annelie Björkhagen Turesson & Annika Staaf

Kriminalvården och barnkonventionen

The Swedish Prison and Probation Service's and the UN Convention on the Rights of the Child

Children belonging to incarcerated parents are typically a marginalised group within society who are often devoid of efficient support. This article discusses the realisation of children's rights within the Swedish Prison and Probation Services based on the perspectives of staff members. This qualitative study has employed data collection through thematic interviews with staff at five institutions. In this article, the following four themes have been discussed: *the difference in children's rights based on a parent's gender, the rights of a child to contact their incarcerated parent, the participation of a child within the Swedish Prison and Probation Services, and the staff's thoughts on the Prison Service's child rights perspective, current and future*. The results display traditional norms continue to steer work within the Swedish Prison and Probation Services, partly creating differences in how children's rights are realised, resulting in largely unseen parenting from fathers. There exist good examples of such realisations; however, a child's perspective is largely influenced by staff commitment and individual interests. In implementing the CRC, respondents suggested an accompaniment of children placed in central units with their parents to provide the necessary support from educated staff. Furthermore, there is an additional desire for improved cooperation with social services.

Keywords: Prison and Probation Services, Children, CRC, Incarcerated parents

Annelie Björkhagen Turesson är fil.dr i socialt arbete vid Institutionen för socialt arbete, Malmö universitet.

Annika Staaf är docent i socialt arbete med inriktning rättsvetenskap vid Institutionen för socialt arbete, Linnéuniversitetet.

Kontakt: annelie.bjorkhagen.turesson@mau.se

Inledning

I Sverige har ungefär 8 000 barn en eller båda sina föräldrar i fängelse. Det är en osedd grupp i samhället och stödet till barnen brister inom en rad områden (Socialstyrelsen 2018). Kriminalvården kommer i kontakt med många av dessa barn när spädbarn medföljer sin förälder i fängelse, när barn kommer på besök eller i samband med telefonsamtal mellan föräldrar och barn.

Barn till frihetsberövade föräldrar är en utsatt grupp, eftersom de ofta erfar händelser som separationer, stigma och en förlust av föräldraomsorgen. När en förälder frihetsberövas sker det ofta plötsligt och utan att föräldrarna har kunnat förbereda barnet på separationen. Barnet har begränsade möjligheter till information om hur föräldern mår i häktet eller på anstalten (Socialstyrelsen 2018). Aktuell forskning har visat att det finns ett signifikant samband mellan långvariga separationer och att barnet utvecklar en otrygg, undvikande anknytning (Bryant m.fl. 2017). Forskning visar att socioekonomiska faktorer över tid har stor påverkan på individers hälsa (Marmot m.fl. 2010).

Kombinationen av samvarierande riskfaktorer i familjen och bristande stöd innebär att risken ökar för brottslighet och graviditeter under tonårstiden för de barn som har haft en förälder i fängelse. Betydligt färre av dessa barn får anställning under ungdomsåren, jämfört med övriga ungdomar inom åldersspannet. Risken är särskilt hög för de barn som kommer från de mest utsatta familjerna (Dobbie m.fl. 2018).

De barn som placeras med sina föräldrar i fängelse kan drabbas särskilt hårt om samarbetet mellan socialtjänst och kriminalvård är bristfälligt. Enligt fängelselagen (SFS 2010:610) härnäst benämnd FÄL, kan Kriminalvården medge att intagen får ha med sig sitt spädbarn i fängelse om socialtjänsten bedömer att det är till barnets bästa. Under åren 2019–2022 har 22 barn medföljt sin förälder i fängelse.¹ Lagstiftningen är könsneutral, vilket innebär att såväl mödrar som fäder kan ta med sig sina barn under verkställigheten. Det är emellertid endast mödrar som hittills har haft med sig barn i anstalt. Justitieombudsmannen (2017) konstaterade, efter kritik från Opcat-inspektionen,² att situationen för gravida och intagna med medföljande barn inte uppmärksammades på enhetligt sätt av Kriminalvården när det gällde planering, placering och verkställighet av straff (JO, dnr 1086–16), något Kriminalvården emellertid strävat efter att bättra (Kriminalvården 2016/rev. 2022).

Anstalter skiljer sig åt vad gäller standard på besöksutrymmena. Flera anstalter för män saknar till exempel besökslägenheter (Kriminalvården 2021). Det är också

1 Enligt M. Wolinder, handläggare på Kriminalvårdens huvudkontor, i personlig kommunikation, 2021, 9 september.

2 2002 års fakultativa protokoll till FN:s konvention mot tortyr och annan omänsklig behandling (Opcat), som Sverige anslöt sig till 2005, medför att det i Sverige regelbundet genomförs inspektioner med syftet att övervaka protokollets efterlevnad, se <https://www.jo.se/sv/Opcat/>

vanligt att intagna byter anstalt under verkställigheten, vilket resulterar i att besöken kan bli oförutsägbara och otrygga för barnet som hälsar på (Kriminalvården 2013). Socialstyrelsens kartläggning från 2018 fann att det inte finns något riktat stöd till målgruppen barn, förutom det som ideella organisationer har att erbjuda. I såväl Barnombudsmannens rapport (2004) som i Socialstyrelsens kartläggning (2018) framhölls att det existerade brister i samverkan mellan berörda myndigheter, särskilt i kontakterna mellan socialtjänsten och Kriminalvården.

Sveriges riksdag beslutade 2018 att inkorporera FN:s konvention om barnens rättigheter, hädanefter barnkonventionen, som svensk lag. Den trädde sedan i kraft 2020 (prop. 2017/18:186). Barnkonventionen har varit bindande för Sverige sedan den ratificerades år 1990, men dess tillämpning har blivit kritiserad eftersom tillsynsmyndigheter och andra inte ansett att den tas på allvar när det kommer till praktiskt genomförande av barns rättigheter (BO 2020, UNICEF 2017). Genom att göra barnkonventionen till lag ska barns konventionsrättigheter bli tydligare, framför allt för dem som har att tillämpa dem praktiskt (prop. 2017/18:186 s. 65 f.). Kriminalvården liksom annan offentlig verksamhet är därför skyldiga att ha ett barnrättsperspektiv (Kriminalvården 2016/rev. 2022).

Inkorporeringen av barnkonventionen utgör ett viktigt steg på vägen att tydliggöra barns rättigheter, men det allra viktigaste steget är att barnkonventionen realiserar i praktiken för barnen.

Syftet med den här artikeln är att analysera hur Kriminalvårdens personal resonerar om barnkonventionens grundprinciper: artikel 2, *barns rätt att inte diskrimineras*, artikel 3, *om barnets bästa*, artikel 6, *om rätt till liv, överlevnad och utveckling*, och artikel 12, *rätt till delaktighet och inflytande*, för barn med frihetsberövade föräldrar. Studien är kvalitativ och datainsamlingsmetoden består av tematiserade intervjuer med nio personal vid fem kriminalvårdsanstalter.

Våra frågeställningar rör Kriminalvårdens praktiska genomförande av barnkonventionen:

Går det att se skillnader i hur personal inom Kriminalvården resonerar om barns rätt till kontakt med sina intagna föräldrar som kan antas vara beroende av föräldrarnas kön (artikel 2)?

1. Hur beskriver personalen att rätten till kontakt, information och delaktighet för barn till frihetsberövade föräldrar genomförs (artiklarna 3, 6 och 12)?
2. Hur uppfattar anställda inom Kriminalvården arbetet med att implementera ett barnrättsperspektiv i sitt arbete?

Barn med frihetsberövade föräldrar

Barn som har en förälder i fängelse ökar kraftigt i många länder i västvärlden (Rubenstein m.fl. 2021). En amerikansk studie visar att risken ökar för barn att utveckla ett antisocialt beteende, psykisk ohälsa och drogmissbruk om de har haft en förälder i fängelse under barndomen. Forskarna menar emellertid att det är svårt att särskilja om det är fängelsestraffet i sig eller de konsekvenser som fängelsestraffet kan ge upphov till som orsakar barnens negativa utveckling. Studien visar också att det är svårare för barn att ha en mamma i fängelse än en pappa, och de mår sämre om fängelsemiljön ter sig mer bestraffande. Enligt Murray och Farrington (2008) bör barn skyddas från de skadliga effekter som ett fängelsestraff innebär genom att Kriminalvården arbetar stödjande och familjeinriktat. Amerikanska långtidsstudier har visat att särskild utsatthet under barndomen, som till exempel att föräldern varit frihetsberövad, kan fortplanta sig genom generationer vilket skapar skillnader i hälsa, utbildning och socioekonomi (Gifford m.fl. 2019).

Dobbie m.fl. (2018) visade att det finns ett samband mellan ekonomisk utsatthet och barn med fängelsedömda föräldrar. Effekten var koncentrerad till de barn som kom från de mest missgynnade familjerna. I en studie, finansierad av Socialstyrelsen, som inkluderar ett slumpmässigt urval av 2 500 unga vuxna i Sverige (ålder 20–24 år), visade resultatet att barn till frihetsberövade föräldrar var överrepresenterade vad gäller depressiva symptom samt adhd. Forskarna menar att de ungas depressiva symptom kan förklaras av att det generellt är en svår barndomsupplevelse att tvingas skiljas från en förälder på grund av att hen ska avtjäna ett fängelsestraff. Unga män var mer sårbara än kvinnor och var överrepresenterade inom ångestproblematik (Källström m.fl. 2019).

Enligt en svensk studie uppger flertalet barn med en förälder i fängelse att de trivdes bra i skolan men studien visade också att de, i större utsträckning än andra, hade gått i specialundervisning och fortsatte inte studier i gymnasiet (Nylander m.fl. 2018). Studien av Hagen m.fl. (2005) menar att föräldrarnas fängelsevistelse gör det svårt för föräldern att fungera som ett stöd för barnet i vardagen, som till exempel vid läxläsning och fritidsaktiviteter. Sociala relationer och stöd från föräldrar är av stor betydelse för barnets utveckling (Broberg m.fl. 2020). Unga vuxna som hade haft en förälder i fängelse under uppväxtåren kände sig betydligt mindre älskade av såväl mamma som pappa än de som inte hade haft det. Skillnaden bestod även mellan grupperna när det gällde benägenheten att söka stöd hos sina föräldrar (Nylander m.fl. 2018). Av den mycket ringa forskning som tar avstamp i svensk kriminalvård och dess kontakter med barn existerar det inte några studier som är kopplade till barnkonventionen eller ett barnrättsperspektiv.

Barnrättsperspektiv i Kriminalvården

Barns rättigheter har en lång historia som kan förknippas med den syn på barn och barndom som varit rådande (Lindholm 2014). De rymms numera inom folkrättens mänskliga rättigheter, särskilt i barnkonventionen, men även andra konventioner berör barns rätt. Ett *barnrättsperspektiv* innebär dels att ta hänsyn till de mänskliga rättigheter som barn har i konventioner och annan lagstiftning, dels att säkerställa barnens rättigheter i åtgärder och vid beslut som rör barn (prop. 2009/10:232). Som nämnts är framför allt de fyra grundprinciperna i artiklarna 2, 3, 6 och 12 av betydelse, men det går att anknyta artikel 9 (.3), som handlar om *barns rätt till regelbunden kontakt med sina föräldrar*, med artiklarna 3 och 6 om *barnets bästa* och *rätten till utveckling*. Det går att göra detsamma med artikel 17, *barns rätt till relevant information*, med artikel 12, *rätten till delaktighet*. En viktig förutsättning för att barn ska kunna utöva sina rättigheter är att de har kännedom om rättigheternas existens (Englundh 2009). I propositionen till fängelselagen (prop. 2009/10:135) stadgas att

[...]Kriminalvården ska också särskilt uppmärksamma ett barns behov och rättigheter i sin egenskap av nära anhörig till en intagen. Det kan avse såväl behovet hos ett barn av att upprätthålla kontakt med en förälder som är frihetsberövat som behovet av att ingripa till skydd för ett barn.

Det innebär att såväl barnets kontakt med föräldrar i fängelse som att gripa in om kontakten inte fungerar är prioriterade åtgärder för Kriminalvården i sina möten med barn. Kontakter mellan förälder och barn, antingen mera stadigvarande som medföljande barn eller av mera temporär natur som vid besök, är av intresse när Kriminalvårdens barnrättsperspektiv granskas.

I 2 kap. 5 § i fängelselagen ställs kravet att det är till *barnets bästa* om ett medgivande att ha spädbarn i anstalt ska erhållas. Bestämmelsen är utformad könsneutral, så att såväl män som kvinnor kan ha spädbarn med sig i anstalt. Med spädbarn avses i detta sammanhang barn under de första levnadsåren. För att kunna bedöma vad som är till barnets bästa, krävs att Kriminalvården samråder med socialtjänsten innan en intagen medges att ha sitt spädbarn hos sig (prop. 2009/10:135 s. 127 ff.). Ett sådant medgivande kan enligt motiven vara förenligt med barnets bästa när den intagnes återstående strafftid i anstalt är kort eller utvisning av den intagne är nära förestående och det inte finns någon annan lämplig alternativ placering.

FN:s barnrättskommitté (2015) har uppmärksammat komplexiteten rörande barn med frihetsberövade föräldrar och menar att samhället har ett stort ansvar att förverkliga barns rättigheter. Dessutom stadgar kommittén att särskilt de yngre barnen behöver uppmärksammas och att båda föräldrarna är viktiga för barnens utveckling (ibid. CRS/c/SWE/CO/5).

Enligt Kriminalvårdens metodstöd för arbetet med barn ska ett barnrättsperspektiv löpa som en röd tråd genom hela verkställigheten (Kriminalvården 2016/ver. 2, rev. 2022). Här, liksom i handboken om arbetet med barnrättsperspektivet, (2016 s. 53 f.) uppmärksammas särskilt den anmälningsplikt som Kriminalvården har vid misstankar att ett barn kan fara illa, enligt reglerna om orosanmälan i 14 kap. 1 § socialtjänstlagen (SFS 2001:453), SoL. De gäller såväl de barn som medföljer sin förälder i fängelse som de barn vilka kommer på besök eller annars har kontakt med föräldern på anstalten.

Avslutningsvis är det viktigt att lyfta fram studien av Heimer m.fl. (2018) vars resultat visade att om barn gavs möjlighet att göra sina röster hörda i frågor som gällde dem så blev de mer skyddade och stödet de erbjöds mer välmatchat. I annat fall var det föräldrarna som formulerade problemet, barnen fick skulden och hjälpen riktades inte mot det som var det verkliga problemet i familjen.

Metod och etik

Studien är kvalitativ och bygger på tematiska intervjuer med nio personal från fem kriminalvårdsanstalter. Två av dem är öppna (säkerhetsklass 3), medan två är slutna anstalter (säkerhetsklass 2). En anstalt har såväl öppna som slutna avdelningar och vi träffade enbart personal från de slutna avdelningarna. Studien har avgränsats i så måtto att vi inte har besökt anstalter med den högsta säkerhetsklassen (säkerhetsklass 1), eftersom barn mera sällan är på besök där. Inget medföljande barn har heller placerats i den typen av anstalter. Här följer en översikt av de fem anstalterna som ingår i studien:

Tabell 1. Kriminalvårdsanstalterna utifrån säkerhetsklass och kön på de intagna

Anstalt	Säkerhets-klass	Män/Kvinnor
M1	2	Män
M2	2	Män
M3	3	Män
K1	2	Kvinnor
K2	3	Kvinnor

Urvalet är strategiskt såtillvida att vi ville ha med såväl kvinno- som mansanstalter och som dessutom representerade olika säkerhetsklasser. Vi ville också att barnombuden skulle delta i intervjun om de befann sig på arbetsplatsen vid intervjutillfället, vilket gällde för fyra av de fem anstalterna. I nästa steg var urvalet ett snöbollsurval då verksamhetsansvariga på de respektive anstalterna fick bestämma vilka personer

som var lämpliga att intervjua (Creswell & Poth 2017). När data inhämtades deltog två personer i intervjun förutom på anstalt K2 där endast en person deltog, könsfördelningen är jämn. Samtliga nio informanter hade flerårig erfarenhet av arbete inom kriminalvården. Utöver barnombuden deltog kriminalvårdsinspektörer, kriminalvårdare och vid två tillfällen anstaltschefen. I resultatdelen har de benämnts med bokstäver, A–I tillsammans med numret för anstalten. Vi har också markerat om det är en anstalt för kvinnor (K) eller för män (M).

Bild 1. Barnanpassat besöksrum.

Datainsamlingen utfördes med hjälp av tematiska intervjuer som varade mellan 60 och 90 minuter och genomfördes på anstalterna. En intervjuguide användes vid intervjutillfällena där möjlighet till följdfrågor fanns (Bryman 2018). Intervjuerna spelades in, efter godkännande från samtliga deltagare. Inspelningarna transkriberades av artikelförfattarna eller av en extern transkriberingstjänst.

Tolkningen och analysen av materialet gjordes med utgångspunkt i *tematisk analys* (Braun & Clarke 2006). Inledningsvis läste vi vårt empiriska material många gånger för att se vilka teman som utkristalliserade sig ur materialet. Därefter plockades relevanta citat ut för att sedan sorteras in i respektive tema med syftet att skapa en överblick. Dessa teman korresponderade delvis med våra frågeställningar. Vi ville emellertid inte tvinga in materialet i våra förutbestämda föreställningar och därför ändrades de efter hand. Vi gick mellan data, de relevanta avsnitten i intervjuerna och analysen. Analysen var en upprepad "fram och tillbaka-process", inte en linjär, och där vi avsåg att tydliggöra hur barnkonventionen uppfattades och praktiskt användes av personal inom Kriminalvården (David & Sutton 2016).

Etik

Vi har anpassat oss efter våra respondenters önskemål om tid och plats för intervjuerna. Forskningsstudien är godkänd av Kriminalvårdens huvudkontor. Vi följer internationell standard för ansvarsfull publicering (Kleinert & Wager 2010). Såväl informanter som anstaltschefer har fått information om studiens upplägg, syfte och genomförande samt om de rådande villkoren för ett deltagande. Samtliga informanter är intervjuade i sin tjänsteroll och har lämnat samtycke till medverkan; anstaltscheferna har lämnat sitt samtycke till att studien får genomföras på anstalten.

För att skydda informanterna har uppgifter som kan röja deras identitet avidentifierats. Vi har inte avslöjat anstaltens namn, men utifrån studiens syfte har vi med uppgifter som beskriver säkerhetsnivå samt om anstalten tar emot kvinnor eller män. Anledningen till att dessa uppgifter finns med är att tydliggöra skillnaden mellan framför allt anstalter för kvinnor respektive män i sättet att hantera frågor om barn, men även graden av säkerhetsklass hade betydelse för detta.

Metoddiskussion

Metoden har såväl styrkor som begränsningar. Urvalet är begränsat till fem anstalter i Sverige med säkerhetsklasserna 2 och 3 och endast nio personer har deltagit. Det innebär att studien inte kan göra anspråk på generaliserbarhet. Styrkan är att samtliga intervjuare har lång erfarenhet av arbete i Kriminalvården och har god kunskap om Kriminalvårdens barnrättsarbete. Det empiriska materialet är också mycket omfattande och ger en detaljerad bild av hur personalen inom Kriminalvården resonerar om hur de arbetar med barnens rättigheter.

Resultat

I vårt empiriska material har fyra teman utkristalliserats: *skillnader i rättigheter för barnen beroende på föräldrarnas kön, barns rätt till kontakt med sina intagna föräldrar, barns delaktighet inom Kriminalvården och personalens tankar om Kriminalvårdens barnrättsperspektiv, nuvarande och framtida.*

Vi inleder med en resultatredovisning där vi kontextualiserar citaten i aktuell lagstiftning, riktlinjer och artiklar i barnkonventionen. I diskussionen kommer vi att analysera och diskutera materialet i relation till våra vetenskapliga frågeställningar, barnkonventionen och tidigare forskning.

Skillnader i rättigheter för barnen beroende på föräldrarnas kön

I det här temat undersöker vi om Kriminalvården säkerställer att barnen tar del av lika rättigheter oavsett om det är mamma eller pappa som är intagen. Utgångspunkten är

artikel 2 i barnkonventionen, som berör rätten att inte bli diskriminerad, och följer av artikel 2.2 att barnet ska skyddas mot alla former av diskriminering eller bestraffning på grund av sina föräldrars ställning, verksamhet eller liknande.

I 2 kap. 5 § FÅL står det att en intagen får ta med sig sitt barn i fängelse om det kan anses vara till barnets bästa. Det är socialtjänsten som gör bedömningen, men det är Kriminalvården som fattar det slutliga beslutet. Enligt Kriminalvården (2018) har föräldern ansvar för sitt barn i samma omfattning och utsträckning som i frihet. Anledningen till att Kriminalvården började tillåta medföljande barn var att barnet behövde ammas för att överleva. Detta synsätt har förändrats och numera anges anledningen vara anknytningens betydelse för barns utveckling. Lagstiftningen är könsneutral, vilket innebär att även pappor kan ta med sig sina barn i fängelse om det är till barnets bästa. Inget barn har ännu medföljt sin pappa i fängelse.

Vi frågade våra informanter vilka överväganden och diskussioner som förs när en förälder vill ta med sig sitt barn i fängelse. I följande citat synliggörs att det finns en medvetenhet om anknytningens betydelse bland personalen.

Det är ju väldigt viktigt med anknytning, med en trygg anknytning för spädbarnet. [...] Ja, absolut spädbarn för anknytningens skull. Men sen tycker jag – ja, det är ingen rolig miljö. (M1, A)

Vi gör väldigt noggranna utredningar före placering. Socialtjänsten kommer alltid hit för att se förutsättningarna. De måste undersöka vem som sitter här och vad de har gjort för brott. Vi vill inte ta några risker utifrån barnet. Och sedan gör de en BBIC-utredning och vi gör den sista bedömningen om de kan vara här. [...] Det måste finnas goda förutsättningar för att mamman ska ta hand om barnet. Vi gör också en personutredning, vilket innebär att vi även tar hänsyn till brottets karaktär. Det har hänt att vi har sagt nej även om socialtjänsten har sagt ja. Vi trodde inte det hade varit till barnets bästa. (K2, I)

Det är inte oproblematiskt att Kriminalvården i slutändan är de som avgör vad som är till barnets bästa. Det är vidare rimligt att anta att allt fler föräldrar får avslag på sin ansökan att ta med sitt barn i fängelse de kommande åren på grund av platsbristen på landets fängelser (Sveriges Radio 2022). Enligt föreskrifter och allmänna råd om fängelse preciseras att med spädbarn menas barn under de första levnadsåren (KVFS 2011:1). Om Kriminalvården och socialnämnden lämnar ett samtycke till placering av barnet i anstalt har kriminalvården ett ansvar för att föräldern får nödvändig utrustning, lämplig bostad och sysselsättning för att ta hand om sitt barn (ibid. 2 kap. 7 § FARK fängelse). De har också ansvaret för att miljön är trygg för barnet (Kriminalvården 2018).

Nästa frågeställning handlar om hur anstalterna förbereder sig för att kunna ta emot föräldrar (män som kvinnor) och barn på bästa sätt:

Skulle frågan komma upp [att en pappa skulle vilja ta med sig sitt barn i anstalt] så får man ta ställning till det. Vi har fysiska möjligheter med andra rum och så. Med sexualbrottslingar hade jag nog sagt nä. Vi har så många som är offer för sexualbrott och man vill inte riskera. Man hade fått ha väldigt mycket avskiljning. De klienterna hade varit mycket isolerade från de andra. (M3, F)

På en av kvinnoanstalterna nedan har man erfarenhet och en tydlig handlingsplan när frågan om placering aktualiseras.

Vi har en paviljong där det finns åtta platser som har självförvaltning. Där vi brukar ha våra gravida kvinnor, kvinnor som blir mammor under tiden, eller att dom har barn med sig. Då gör vi om ett bostadsrum till lekrum, så att vi inte belägger hela. Sen är det ju att det blir en väldigt bedömning av dom kvinnorna som ska sitta där tillsammans med mamman och barnet. (K1, G)

Citaten visar att skillnaderna är stora mellan anstalterna och där skillnaderna kan antas bero på föräldrarnas kön. Trots att en könsneutral lagstiftning har funnits i över tio år, och det dessutom är möjligt att ta med sig något äldre barn, är det fortfarande inget barn som medföljt sin pappa i fängelse i Sverige. Visserligen är det oftast så att det är mödrarna som tar hand om de yngre barnen, även utanför murarna, men med tanke på att 93 procent av alla intagna är män (KOS 2021) så är det rimligt att anta att åtminstone någon pappa under denna tioårsperiod velat ta med sig sitt barn i fängelse. Vi ställde frågan om *varför* ingen pappa har haft med sig sitt spädbarn i fängelse. Härvid framkommer att det existerar ett motstånd hos personalen mot att fäder tar med sig barn i fängelse:

Rent spontant, om det skulle trilla in en pappa så skulle jag säga att jag hade jobbat rätt hårt för att försöka få barnet härifrån. Det är ingen lämplig miljö för barn. Vi ser inte allt som sker. Det händer nog en del vad gäller droger av olika slag, psykiskt sjuka titt som tätt. Vi planerade för ett rum för pappa och barn här på anstalten. Det måste vi kunna främja. Det finns bra pappor också. Dessa tankegångar har helt försvunnit. (M3, E)

Anstalt M3 är en öppen anstalt utan staket eller murar. Citatet visar att det finns en viss ambivalens hos personalen trots att lagstiftningen är tydlig. Om Kriminalvården varken planerar eller förbereder för att intagna fäder ska kunna ta med sig sina barn i

anstalt så finns det en risk att detta kan bli ett skäl i sig att ge en pappa avslag när han ansöker om att ta med sig sitt barn i anstalt.

Nej. Jag tror inte att det finns nån (pappa som inställt sig med barn) i hela Sverige, faktiskt. Vad jag har hört. (M3, E)

Jag tror att det är den värsta utmaningen en manlig anstalt kan tänka sig. (M3, F)

Då skulle dom ringa oss. (M3, E)

På ytterligare en anstalt har man uttryckt liknande tankegångar. Där har man funderat över varför man hanterar frågan så olika beroende på den intagnes kön:

Jag tror att det är mer av tradition. Att man inte har tänkt på att männen har familj och barn. Att man inte jobbar med det. Man jobbar mest med straff. Jag tror att, och det gäller nog både män och kvinnor, att när man är här, då känner man sig lite värdelös som förälder, att man tänker att man inte kämpar för det heller, för att man tycker att man inte har förtjänat att va förälder. Man lägger ner det snabbt. Kaos eller? Vid egen inställelse med barn. Då hade vi väl fått ta och ordna det på något vis. (M2, C)

I citatet framkommer att det inte finns någon förberedelse inom Kriminalvården om en pappa vill ta med sig sitt barn i fängelse, utan det skulle troligtvis uppstå en kaotisk situation.

En informant menar att det hade underlättat om det hade funnits en särskild enhet där alla medföljande barn och deras föräldrar hade kunnat samlas:

Om jag säger så här: Egentligen är jag emot att ha barn i anstaltsmiljö. Helst av allt hade jag velat att Kriminalvården hade en byggnad utanför, som inte hör till och erbjuder en anstaltsmiljö. Att det skulle finnas en central enhet för hela Sverige. Det finns för- och nackdelar med det: all kompetens finns på plats men man kan inte använda sig av närhetsprincipen. (K2, I)

Enligt 2 kap. 1 § FÅL står det inget om ”närhetsprincipen”, det vill säga att geografisk närhet till barnen är bestämmande vid intagnas anstaltsplacering, utan myndigheten behöver om möjligt ta hänsyn till den intagnas behov av sysselsättning, omvårdnad och lämplig frigivningsplacering.

Kriminalvårdens riktlinjer är könsneutrala men resultatet visar sammanfattningsvis att föräldrar får olika förutsättningar beroende på kön. Ett annat exempel är att

det finns besökslägenheter på samtliga anstalter för kvinnor, men inte på alla för män. Detta påverkar naturligtvis barnens möjligheter till kontakt beroende på om pappa eller mamma sitter i fängelse och i förlängningen hur artikel 2.2 i barnkonventionen uppfylls.

Barns rätt till kontakt med sina intagna föräldrar

Enligt artikel 9 i barnkonventionen har barn rätt att träffa sina föräldrar regelbundet om det är till barnets bästa. För att ett barn ska kunna besöka sin förälder i fängelse krävs det i de flesta fall även att en vuxen följer med barnet, särskilt när barnet är yngre (Kriminalvården 2021). De barn som har en pappa i fängelse har ofta sin mamma kvar som omsorgsgivare och som kan följa med barnet men om mamma är i fängelse är det ofta svårare:

Det är vi ju inte så vana vid den varianten, av myntet – att det finns en pappa på utsidan som är ostraffad och som faktiskt får lov att komma hit. [...]. Dom flesta kvinnor här är väldigt ensamma. Vi har just nu två kvinnor som har – där pappan tar hand om sina barn på utsidan – och det är vi inte precis vana vid. (K2, I)

Vi frågade personalen på de olika anstalterna hur de tänker om barnets bästa och rätt till kontakt med sin förälder. I resultatet framkommer att Kriminalvården har en stor vana att hantera frågor som rör barn till intagna och att man i de flesta fall ser positivt på att barn och föräldrar har kontakt:

För mig är det inga bekymmer med besök för man ser hur de bemöter sina barn och hur barnen reagerar. Ofta är de väldigt glada över sina pappor. De tjoar och sträcker upp armarna. (M3, E)

Även om de flesta besök upplevs som positiva lyfter personalen även fram negativa aspekter av barnbesök:

Nackdelar [med besöken] är väl miljön. Gå in i [visitations-] bågen och möta personal klädda i uniform. Sen kommer pappa i de här grå kläderna. När de kommer hit så såg jag ett par gånger att barnen blev så vana vid oss, de sträckte sig automatiskt efter personalen. Visst tycker jag att det är jätteskönt att barnen känner tillit, samtidigt så, en jätteknepig känsla. (K1, H)

Kriminalvården har en viktig uppgift att underlätta besök mellan intagna och föräldrar och deras barn men även att vara observant på när besöket inte är till barnets bästa. Då ska myndigheten ingripa till skydd för barnet (prop. 2009/10:135). Flera informanter uppger att de arbetar för att besöken ska vara till barnets bästa:

Om vi ser det [att kontakten inte fungerar] så avbryter vi besöket och säger till den intagne att vi tänker göra en orosanmälan. Där måste vi vara tydliga. (K2, I)

Vi beslutar först om ett besök, alltså ett tillfälle och sedan följer vi upp det med den person som tar emot barnet hemma. Vi har även en regel där vi beviljar endast ett telefonsamtal åt gången. Där är socialtjänsten med och styr upp. Vi tänker också på resorna hit till anstalten. Med ett litet barn på 1–1½ år kan resorna vara ansträngande. Vi gör i så fall en orosanmälan till socialtjänsten. De gånger vi har fått backa är när tingsrätt och familjerätt har sagt att det ska vara umgänge. (K1, H)

Personalen berättade också att besök som inte fungerar avbryts, eventuellt görs en orosanmälan till socialtjänsten och ibland även en polisanmälan. De berättar att de lyssnar vid dörren till besöksrummet och "stör snyggt" genom att gå in och fråga om de behöver något. När föräldrarnas intresse står mot barnets uppger informanterna att socialtjänsten alltid kontaktas.

Som framkommit ovan behöver inte Kriminalvården, enligt 2 kap. 1 § FÄL, ta hänsyn till familjens bosättning vid val av anstaltsplacering, vilket medför att den intagne kan placeras långt från familjen. Inte sällan leder det till långa resor när barnet ska besöka sin förälder, ibland krävs det även övernattnings på hotell. Besöken kostar såväl tid som pengar och kan innebära en stor belastning för föräldern utanför murarna.

Säkerhetsfrågorna är av stor betydelse för Kriminalvården, vilket även påverkar barn på besök. Säkerhetsrutinerna skiljer sig åt beroende på anstaltens säkerhetsklass och om det till exempel finns misstankar om att den intagne använder besöken för att smuggla in saker (M1, B). Flera informanter berättar att de försöker göra det bästa av situationen så att barnen ska drabbas så lite som möjligt:

Vi har tyckt att dom här handjagarna eller visitationskontrollen, dom här, ser lite skrämmande ut, så jag bad faktiskt min mamma att sticka – vi har en katt och vi har en liten docka. Vi gjorde faktiskt en ganska medveten sak att vi bestämde när vi gjorde senaste omorganisationen att vi var medvetna om att första intrycket är väldigt viktigt, oavsett om man kommer som besökare eller om du kom som klient på inskrivning. Så vi har en *Solgrupp* som det heter. Dom ska vara bra föredöme, dom ska ha ett schysst bemötande, till alla som kommer hit första gången. (K1, G)

Bild 2. Stickade figurer att användas vid visitationskontrollerna.

Detta är ett bra exempel på hur barnkonventionen på ett okonventionellt sätt kan realiseras i praktiken och därigenom skapa värde för barnen. Det började med att de vuxna försökte leva sig in barnens situation och utifrån den känslan försökte förändra sina arbetsätt för att göra visitationerna mindre skrämmande. Här kommer ett annat exempel kopplat till besök:

Det värsta är när de använder barnen till att smugla saker. Vi har inte gjort det så ofta på barn men när en mamma försökte smugla in grejor på barnet då fick vi köra det på barnet [metalldetektor]. Jag är barnombud och har lite koll på det. Då lekte jag med barnen och de tyckte det var jättespännande. Det beror på hur man gör det. Det är aldrig barnens fel. De kan inte hjälpa vad vuxna gör. (M3, E)

Personalen uttrycker en tydlig omsorg om barnet och försöker göra det bästa av situationen. Det framkommer inte att Kriminalvården gjorde en orosanmälan, vilket borde ske vid situationer där en förälder använder sitt barn för att smugla in saker till den intagne föräldern.

Enligt artikel 9 (.3) i barnkonventionen har barn rätt att upprätthålla en kontinuerlig relation och kontakt med sin intagne förälder. En informant på en kvinnoanstalt säger att det är många kvinnor som inte alls får besök av sina barn:

Man kan ju säga att det är ganska få som har majoriteten av besöken. Det är inte alla som får besök. Det beror på många olika saker. Det är ju långt ifrån hemorten liksom. Familjen bor i Stockholm eller Göteborg eller så. Då är det inte så lätt att komma på besök. (K2, I)

I Sverige finns det sex anstalter för kvinnor och trettionio för män (Kriminalvården 2023). Det innebär att intagna kvinnor i allmänhet är placerade längre från hemorten än intagna män. En annan faktor som kan påverka att kvinnor inte så ofta får besök av sina barn är att det krävs att en vuxen följer med barnet till anstalten. Alla barn har inte vuxna runt sig som kan stödja barnet att upprätthålla en relation med sin förälder i fängelse.

För de barn som inte vill eller kan besöka sin förälder så är telefonkontakt ett viktigt alternativ:

När vi sitter med dem när de pratar i telefonen kan vi höra att de blir glada när de hör pappas röst. Det är någonstans en möjlighet att bibehålla kontakten med sin pappa och veta att han är ok. (M3, E)

Eftersom telefoninnehav är reglerat är det inte möjligt för barnen att ha telefonkontakt med sin förälder förrän utredningen är klar. En sådan utredning tar i allmänhet några veckor, vilket kan kännas som en lång väntan för ett barn. Det finns inte någon tydlig prioritering av barnsamtalen utan det är snarare "djungelns lag" som råder (M1, A)³.

Enligt intervjuperson H på kvinnoanstalt 1 är det viktigt att relationen mellan föräldrar och barn bygger på föräldrarnas engagemang och intresse. Med det menas att den intagne måste passa tiderna som fungerar för den familj där barnet bor och avsätta en del av lönen för telefonsamtal. Kriminalvården och socialtjänsten har ett viktigt uppdrag att säkerställa att kontakten mellan barn och förälder utgår från barnets behov och dess bästa.

Barns delaktighet inom Kriminalvården

I det här avsnittet undersöker vi hur personalen vid Kriminalvården anser att barn görs delaktiga i Kriminalvårdens verksamhet. Temat utgår från artikel 12 i barnkonventionen som stadgar rätten för barnet att fritt uttrycka åsikter i alla frågor som rör det. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. I anknytning till artikel 12 är även artikel 17 av intresse som stadgar att barnen har rätt till relevant information för att kunna ha åsikter och vara delaktiga.

³ Begreppet *djungelns lag* är ett direkt citat från en av våra intervjuer med barnombud på anstalt M1. Vi tolkar citatet som att telefontillstånden inte ordnas eller prioriteras utifrån barnens behov.

I citaten som följer går det att se att det pågår ett arbete med att implementera barnkonventionen på olika nivåer inom Kriminalvården för att underlätta barns delaktighet.

Vi har tillverkat några foldrar som vi kan skicka ut med information om hur det ser ut på anstalten så barnen får se hur föräldern bor. (K1, G)

Det är därför som den här webbsidan "Insidan" har startats. Det här från Kriminalvården, där barn ska kunna chatta med barn i liknande omständigheter, som har föräldrar i fängelse. Några frågor man kan få svar på: "Hur är det i fängelse?" Det är ett rent barnperspektiv – att dom ska känna sig delaktiga och få frågor och svar som dom kanske inte vågar ställa till mamma eller pappa när dom är på besök. (M1, B)

Följande citat visar att det även finns ett slags närhet och omtanke riktad mot de intagnas barn, vilka utgår från tankar om barnets bästa.

Jag tycker att det är bra som vi har det att ungarna får komma in och se hur pappa bor. De har föreställningar om hur det ser ut. Här finns det bröd och i kylan finns det fil. Om man ska ha sin pappa i fängelse så tycker jag att man ska ha de möjligheterna som man har här. I grunden är vi Kriminalvården och ska se till att straffen verkställs, sedan försöker vi göra det så bra som möjligt utifrån de regler vi har. (M3, E)

Det här avsnittet visar att personalen med små medel kan skapa förutsägbarhet och trygghet för de barn som berörs. Det är även ett sätt att skapa delaktighet och ge relevant information enligt artiklarna 12 och 17 i barnkonventionen.

Personalens tankar om Kriminalvårdens barnrättsperspektiv, nuvarande och framtida

Som en avslutande fråga har vi fångat upp personalens tankar om vilket stöd, såväl internt som externt, som kan behövas för att förverkliga barnkonventionen. Här ingår även tankar kring förbättrad samverkan med socialtjänsten om Kriminalvården ska kunna hävda att de har ett barnrättsperspektiv.

För det första så måste vi få i gång föräldracirkarna, sedan tycker jag att vi har ett väl utvecklat barnperspektiv och konsekvenstänkande. Vi försöker också att vägleda alla kvinnor, ge dem valmöjligheter. [...] Utveckla besökslägenheten och besöken. Det gör vi ibland, att vi tar emot besök på vardagarna. Sen har vi lekt lite med tanken att tänk om man kunde få lov att nischa en viss del av anstalten för att det

skulle bli så bra som möjligt för barnen. Då har vi lekt tanken att vi kunde ha fler barn här, då skulle man kunna skapa en öppen förskolemodell, som hade varit sunt för barnet. (K2, I)

Det skulle ha varit nån nationell enhet med socialtjänst för dom som är frihetsberövade, så att man kan vända sig – dom skulle ta emot alla ärenden som rör oss i kriminalvården. Vi vill ha en nationell socialtjänst riktad mot Kriminalvården – en enhet och samsyn. (M3, F)

Jamen, det behövs nationell helhetssyn, oavsett myndighet. Det här med att sekretessen bromsar mer än den gör nytta i många fall faktiskt. Centralisering av socialtjänsten i relation till Kriminalvården. (M2, D)

Temat har delvis artikel 6 i barnkonventionen som huvudfokus där det allmänna, det vill säga olika myndigheter har att verka för att säkerställa barnets överlevnad och utveckling. Resultatet visar att det ofta finns oro för de barn som finns på utsidan av murarna:

Vi har aldrig gjort det [orosanmälan] på något barn som är här utan det gäller barn som är ute. Ett barn som bor hos någon anhörig. Det kan vara att mammorna har varit oroliga själva. Jag har inte gjort så jättemånga men ... Vi gör det direkt när vi misstänker något. Samverkan med socialtjänsten varierar i kvalitet. Ingen skillnad mellan små och stora kommuner. (K2, I)

Skillnaderna mellan anstalter kan vara stora i arbetet med ett barnrättsperspektiv. Detta arbete påverkar till exempel hur många orosanmälningar som görs och engagemanget för de enskilda familjerna. I citatet nedan tydliggörs att anstalt K1, i samarbete med socialtjänsten, arbetar för barnets bästa och vill göra skillnad för en utsatt familj även om det innebär att man tänjer på regelverket:

Sen när det gäller barn i fängelse, vi har ju haft äldre barn här, som har varit omhändertagna under tiden som föräldrarna ska verkställa. Sen ska dom utvisas med föräldrarna och knyta an [...] Vi har haft barn som är fyra–fem. Jag tror att den äldste som vi hade, han var till och med sju. Han hade varit från henne länge. [...] Dom hade i princip aldrig träffats. Förutom något enstaka besök. Så blev lite knepigt för den lille killen. Men det gick, det föll väl ut och dom kom tillbaka till hemlandet och det var inga konstigheter, då var det mycket samarbete med socialtjänsten. (K1, G)

Att tvingas separera från en anknytningsperson vid två tillfällen är en stor påfrestning för ett barn (Broberg m.fl. 2020). Citatet ovan visar att barnet först hade fått bandet till sin intagna mamma avklippt och därefter till den familj som han hade vistats i de senaste åren. Det är viktigt att de som finns runt barnet gör sitt allra bästa för att stödja honom.

Det går att urskilja tre olika spår i personalens utsagor om förbättringar utifrån ett barnrättsperspektiv. Det första handlar om förbättringar på de olika anstalterna, som att ha föräldrakringor och rusta upp besöksrummen. Här framförs även att barnombuden bör vara med i samband med besök. Det andra spåret handlar om organisatoriska förändringar såväl inom som utom Kriminalvården. När det gäller förändringar inom Kriminalvården handlar det om att samla de medföljande barnen på en enhet för att i större utsträckning tillgodose barnens behov. Det andra förslaget tar sin utgångspunkt i de svårigheter som det innebär för Kriminalvården att samverka med ett stort antal socialförvaltningar över hela landet. Personalen menar att det hade underlättat deras arbete om det fanns en särskild enhet som enbart arbetar i relation till Kriminalvården och deras klienter. Det tredje och sista spåret handlar om att barnen inte har det bra i en anstaltsmiljö och att "någon annan" borde ansvara för dem. Denna åsikt vittnar om en frustration över att Kriminalvårdens uppdrag utökas från att hantera den frihetsberövade föräldern till att även omfatta medföljande barn i fängelse.

Diskussion

I studien har vi undersökt om det finns skillnader för barnen beroende på om de har en mamma eller pappa i fängelse. Lagstiftning och regelverk som styr Kriminalvårdens verksamhet är könsneutral, vilket innebär att oavsett om anstalten arbetar med män eller kvinnor har de samma regelverk att förhålla sig till (Kriminalvården 2016). Intagna, oavsett kön, har samma rätt att ta med sig sitt spädbarn i anstalt om det är till barnets bästa. Trots det visar resultatet att det finns skillnader i hur personalen resonerar om hur barnkonventionen realiserar beroende på om det är en anstalt för kvinnor eller för män. Anstalter för kvinnor har mer erfarenhet och genomtänkta strukturer för sina kontakter med barn. Detta gäller inte enbart när barn medföljer sin förälder i fängelse utan även vid barns besök och telefonsamtal. Det finns också en större vana att hantera orosanmälningar till socialtjänsten. Särskilt bekymmersamt är det att det finns anstalter för män som inte tycks ha någon erfarenhet av att göra orosanmälningar, trots en lagstadgad skyldighet härom. Tidigare forskning har visat att barn med frihetsberövade föräldrar generellt är en mycket utsatt och sårbar grupp, ofta med stort behov av stöd (bl.a. Björkhagen Turesson 2009, Socialstyrelsen 2018).

Studien åskådliggör också att mödrar och fäder inte bemöts på samma sätt eller får samma förutsättningar att vara förälder under tiden de avtjänar sitt fängelsestraff. På samtliga anstalter för kvinnor finns det till exempel besökslägenheter, men inte på

anstalter för män (Kriminalvården 2023). Resultatet visar att män inte heller riktigt ses som föräldrar av personalen samt att de som eventuellt vill ta med sig sitt spädbarn i fängelse troligtvis skulle mötas av ett starkt motstånd. Enligt en informant beror skillnader på att man arbetar efter traditionella normer och att man inte tänker på att även män har barn. Det är också rimligt att anta att det rådande maskulinitetsidealet som finns på många fängelser är en försvärande omständighet eftersom ett aktivt och jämställt föräldraskap inte ingår i denna idealbild. I en svensk studie av Forkby m.fl. (2020) framkom att män som har en kriminell livsstil⁴ är starkt påverkade av konservativa idealbilder av män. Det är viktigt att Kriminalvården arbetar med frågor som rör jämställt föräldraskap såväl bland intagna som personalen. Vid tiden för studiens genomförande pågick föräldrautbildning enbart på en av de fem anstalter vi besökte. Föräldrar i fängelse känner ofta att de är dåliga föräldrar på grund av brotten de begått (Björkhagen Turesson 2009). Då är det särskilt viktigt utifrån ett barnperspektiv att de uppmuntras och får hjälp att utveckla sitt föräldraskap.

Enligt artikel 9 i barnkonventionen har barn rätt till en kontinuerlig relation med en förälder, som de tvingas leva skild från, om detta är till barnens bästa. Detta ligger helt i linje med den kunskap som finns om anknytningens betydelse för barnets hälsa och utveckling (Bowlby 2005). Det kan konstateras att barn välkomnas till besök vid de anstalter som ingår i studien och intervjuerna vittnar om att det ofta finns ett stort engagemang för barnen, men även att det finns en variation mellan anstalterna. Ett par anstalter har ansträngt sig för att den första kontakten vid besöken ska upplevas så positivt som möjligt för barnet genom att dels eftersträva att samma personer tar emot barnet vid de olika besöken, dels genom att göra den inledande visitationen av barnet mindre skrämmande. Besöksrummen skilde sig åt vad gäller hur väl de var barnanpassade och det blev tydligt att man med små medel kan göra stor skillnad för barnen.

Kriminalvården är också skyldig att ingripa om ett barn behöver skydd, till exempel genom att skicka en orosanmälan till socialtjänsten (14 kap. 1 § SoL). I resultatet berättar personal om problematiska situationer i samband med besök vilket borde väcka oro hos personalen. I resultatet finns inget som framkommer att personalen har avbrutit besöken eller skickat en orosanmälan till socialtjänsten. Detta visar vikten av att barnutbildad personal närvarar när barn kommer på besök till fängelset, vilket också Barnombudsmannen påtalat (2004). En annan viktig uppgift för Kriminalvården är att säkerställa att besöken utgår från barnets behov. I studien av Björkhagen Turesson (2009) framkom att barn utsatts för påtryckningar att besöka föräldrarna trots att barnen varken hade behov av eller önskade det.

Enligt artikel 12.1 i barnkonventionen ska konventionsstaterna tillförsäkra barn

4 Begreppet *kriminell livsstil* utvecklades av kriminologen Walters (1995) och innebär att den kriminelle gör tolkningar utifrån en självbild och världsbild som grundläggs i barndom och tonår.

som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet. Sådana åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. För att säkerställa att besöken utgår från barnets behov vore det av vikt att barn som besöker anstalten kan delge sina åsikter och upplevelser till barnutbildad personal, såväl före som efter besöket. Det vore en enkel rutin att införa för Kriminalvården och borde finnas med i myndighetens riktlinjer. Arbetet med barn behöver också ske i nära samarbete med socialtjänsten. Tidigare studier har visat att om barnen inte ges möjlighet till delaktighet skapas situationer där barnen blir än mer sårbara och lämnas utan skydd (Leeson 2007, Heimer m.fl. 2018).

Det är föredömligt att Kriminalvården har utvecklat en webbplats för barn, *Insidan*, där de kan få information om hur föräldern har det i fängelset, med möjlighet att ställa frågor och få information om var barnet kan söka hjälp. Forskning har visat att detta är särskilt viktigt för barn till frihetsberövade föräldrar eftersom många familjer är omgärdade av en "tystnadskultur" där skam och skuld för de brott föräldrarn har begått förekommer (Björkhagen Turesson 2009). Att få adekvat information i frågor som rör barnen för att de ska kunna vara delaktiga är också rättigheter, enligt artiklarna 12 och 17 i barnkonventionen.

Sammanfattningsvis drar vi slutsatsen att graden av barnperspektiv avgörs dels av personalens engagemang och individuella intressen, dels av om det är en anstalt för män eller för kvinnor trots att det finns tydliga riktlinjer och regelverk som styr arbetet och som gäller hela myndigheten (Fängelselagen, Kriminalvården, 2016). Det innebär att Kriminalvården inte erbjuder likvärdighet för intagna och deras barn. Likvärdighet skulle här till exempel innebära att det erbjuds föräldracirkel på varje anstalt, att det närvarar en barnutbildad anställd när barn kommer på besök och att barnen har möjlighet att träffa sin förälder under barnanpassade former. Förslagen presenterades redan i en rapport från Barnombudsmannen (2004). Föräldracirkel och förbättrat omhändertagande vid besök anges även vara prioriterade förbättringsområden utifrån personalens perspektiv. Enligt artikel 2 i barnkonventionen ska barn inte behandlas olika eller ha olika förutsättningar på grund av föräldrars ställning eller liknande.

På frågan om informanterna hade förslag på förändringar för att stärka barnperspektivet framkom önskemål om att medföljande barn borde placeras på en nationell specialanstalt, anpassad efter barns behov och med utbildad personal som kan stödja föräldrarna. Utöver en sådan omfattande förändring i Kriminalvårdens organisation fanns det även önskemål från personalen om ett förbättrat samarbete med socialtjänsten. Enligt personalen finns det svårigheter för såväl intagna som personal att navigera i socialtjänstens organisation eftersom varje kommun organiserar sin verksamhet på olika sätt.

Barnen är visserligen inte Kriminalvårdens målgrupp, men i ett längre perspektiv har Kriminalvården mycket att vinna på att utveckla förutsättningar för barn att

skapa trygga relationer till sina föräldrar utifrån barnets behov och bästa. En stark anknytning till föräldrarna har en förebyggande effekt genom att den minskar risken för barn och unga att bli nästa generation i fängelse (Brå 2001).

Referenser

- Barnombudsmannen (2004). *Straffa inte barnen! En studie av barnperspektivet inom kriminalvården*. Barnombudsmannen.
- Barnombudsmannen (2020). *Dom tror att dom vet bättre. Barnet som rättighetsbärare*. Rapport Barnombudsmannen 2020
- Björkhagen Turesson, A. (2009). *Mor i fängelse – mödrar och barn berättar: en analys av ungdomars resiliensprocess*. Göteborgs universitet.
- Bowlby, J. (2005). *A secure base: clinical applications of attachment theory*. Routledge.
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101.
- Broberg, A., Risholm Mothander, P., Granqvist, P. & Ivarsson, T. (2020). *Anknytning i praktiken: tillämpningar av anknytningsteorin*. Natur & Kultur.
- Bryant, R., Creamer, M., O'donnell, M., Forbes, D., Felmingham, K., Silove, D., . . . Nickerson, A. (2017). Separation from parents during childhood trauma predicts adult attachment security and post-traumatic stress disorder. *Psychological medicine*, 47(11), 2028–2035.
- Bryman, A (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Liber.
- Brå (2001). *Kriminell utveckling: tidiga riskfaktorer och förebyggande insatser*. (Brå-rapport 2001:15). Brottsförebyggande rådet.
- Creswell, J. W. & Poth, C. N. (2017). *Qualitative inquiry and research design: choosing among five approaches*. Sage Publications.
- David, M. & Sutton, C. D. (2016). *Samhällsvetenskaplig metod*. Studentlitteratur.
- Dobbie, W., Grönqvist, H., Niknami, S., Palme, M. & Priks, M. (2018). *The intergenerational effects of parental incarceration* (No. w24186). National Bureau of Economic Research.
- Englundh, E. (2009). *Barnets bästa i främsta rummet: en pedagogisk utmaning? En guide till konventionen om barnets rättigheter*. Liber.
- FN:s kommitté för barnets rättigheter (2015). Sammanfattande slutsatser och rekommendationer avseende Sveriges femte periodiska rapport CRS/c/SWE/CO/5.
- FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) (1989).
- Forkby, T., Kuosmanen, J. & Örnlin, H. (2020). *Bland bröder och fiender: om gäng, manligheter och avhopp*. Daidalos.
- Gifford, E. J., Kozeck, L. E., Golonka, M., Hill, S. N., Costello, E. J., Shanahan, L. & Copeland, W. E. (2019). Association of parental incarceration with psychiatric and functional outcomes of young adults. *JAMA network open*, 2(8), e1910005–e1910005.
- Hagen, K. A., Myers, B. J. & Mackintosh, V. H. (2005). Hope, social support, and behavioral problems in at-risk children. *American Journal of Orthopsychiatry*, 75(2), 211–219.
- Heimer, M., Näsman, E. & Palme, J. (2018). Vulnerable children's rights to participation, protection, and provision: the process of defining the problem in Swedish child and family welfare. *Child & Family Social Work*, 23(2), 316–323.
- Justitieombudsmannen (2017). JO:s beslut 2017-11-17, dnr 1086–16.

- Kleinert, S. & Wager, E. (2010). *Responsible research publication: international standards for editors*. Paper presented at the A position statement developed at the 2nd World Conference on Research Integrity.
- KOS (2021). *Kriminalvård och statistik*. Kriminalvården.
- Kriminalvården (2013). *Barn med frihetsberövade föräldrar: resultat från EU-studien COPING med fokus på Sverige*. Kriminalvården.
- Kriminalvården (2016). *Kriminalvårdens handbok för arbetet med barnrättsperspektivet*. (Rapport 2016:4). Kriminalvården.
- Kriminalvården (2018). *Kriminalvårdens handbok om medföljande barn och gravida klienter i anstalt och häkte* (Rapport 2018:5). Kriminalvården.
- Kriminalvården (2021). *Till föräldrar*. <https://www.kriminalvarden.se/for-familj-och-vanner/till-foraldrar/>
- Kriminalvården(2023). *Våra anstalter*. <https://www.kriminalvarden.se/fangelse-frivard-och-hakte/fangelse/vara-anstalter/>
- KVFS 2011:1. *Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd för fängelse* (FARK fängelse).
- Källström, Å., Hellfeldt, K. & Nylander, P. Å. (2019). Parental imprisonment, child victimization and adult problems. *European Journal of Criminology*, 16(6), 671–688.
- Leeson, C. (2007). My life in care: experiences of non participation in decision making processes. *Child & Family Social Work*, 12(3), 268–277.
- Lindholm, J. (2014). FN:s konvention om barnets rättigheter. I: A. Cederborg (red.), *Barnperspektivet i socialtjänstens arbete*. Gleerups förlag.
- Marmot, M., Allen, J. & Goldblatt, P. (2010). A social movement, based on evidence, to reduce inequalities in health: “Fair Society, Healthy Lives” (The Marmot Review). *Social Science & Medicine* (1982), 71(7), 1254–1258.
- Murray, J. & Farrington, D. P. (2008). The effects of parental imprisonment on children. *Crime and Justice*, 37(1), 133–206.
- Nylander, P.-Å., Källström, Å. & Hellfeldt, K. (2018). After a childhood with a parent in prison: relationships and well-being as a child and young adult. *International Journal of Prisoner Health*, 14(1), 34–45.
- Prop. 2009/10:135. *En ny fängelse- och häkteslagstiftning*. Regeringen.
- Prop. 2009/10:232. *Strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige*. Regeringen.
- Prop. 2017/18:186. *Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter*. Regeringen.
- Rubenstein, B. Y., Toman, E. L. & Cochran, J. C. (2021). Socioeconomic barriers to child contact with incarcerated parents. *Justice Quarterly*, 38(4), 725–751.
- SFS 2001:453. *Socialtjänstlagen*. Socialdepartementet.
- SFS 2010:610. *Fängeslagen*. Justitiedepartementet.
- Socialstyrelsen (2018). *Barn med frihetsberövade föräldrar: kartläggning och analys*. Socialstyrelsen.
- Sveriges Radio (2022, 1 juni). *Platsbrist i fängelserna: "Läget är jättetufft"*. <https://sverigesradio.se/artikel/platsbrist-i-fangelserna-laget-ar-jattetufft>
- UNICEF (2017). *Hur ska barn få upprättelse i Sverige när deras rättigheter kränkts? För- och nackdelar med en ratificering av barnkonventionens tilläggsprotokoll om individuell klagorätt*. UNICEF.
- Walters, G. D. (1995). Factor structure of the lifestyle criminality screening form. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 39(2), 99–108.